

IJstijden wandeling

Park Sonsbeek,
Zijpendaal en
Gulden Bodem

Natuur
centrum
Arnhem

Deze IJstijdenwandeling neemt u mee door de parken Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem. Ontdek de unieke geologische ontstaansgeschiedenis van de drie parken. Waar komt het relief vandaan? Waar vindt de Jansbeek haar oorsprong? Ga op pad en geniet van het landschap en zijn prachtige vergezichten. We wensen u veel plezier tijdens deze wandeling.

Start- en eindpunt:

Bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek,
Zijpendaalseweg 24a, Arnhem.

Lengte: 9,2 km.

Duur: Circa 2 uur.

IJstijden boetseerden landschap Sonsbeek en omgeving

Sommige bezoekers van Sonsbeek, Zijpendaal en Gulden Bodem weten dat het reliëf 'iets te maken heeft met de ijstijden', voor anderen is dat iets nieuws. In deze wandeling ervaar je de geologische ontstaansgeschiedenis van Sonsbeek en omgeving. Vrij naar de filosoof Johan Cruyff: 'Je ziet het pas als je het snapt'. Daarom enige uitleg vooraf.

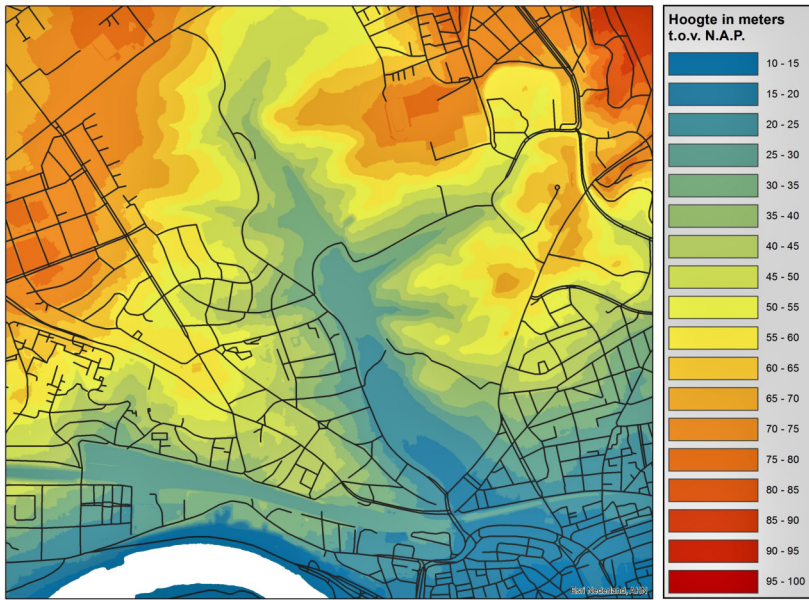
Hoogteverschillen

De heuvels in onze omgeving zijn gevormd in de twee laatste ijstijden. In het Saalien, de voorlaatste ijstijd (300.000 tot 130.000 jaar geleden) schoof er een enorme gletsjertong vanuit het noorden door het IJsseldal naar het zuiden en stuwde als een bulldozer de bevroren aarde op. Zo ontstond er een aaneengesloten boog van stuwwallen van Dieren via Arnhem door de huidige Betuwe naar Nijmegen, Kleef en Montferland. Smeltwater sleet in de stuwwallen erosiegeulen uit. Zo ontstond het hoofddal van de Sint Jansbeek met zijn zijdalen.

De laatste ijstijd

Het Weichselien, de laatste ijstijd (116.000 tot 12.000 jaar geleden), was minder koud en duurde korter. Het ijs bereikte Nederland niet, maar het was hier wel zo koud dat er nauwelijks planten groeiden. In het gure toendraklimaat met ijzige winden die over kale vlaktes joegen was de ondergrond permanent bevroren. Alleen de bovenlaag ontdooide 's zomers. Omdat het water niet kon wegzakken stroomde het over de oppervlakte weg en schuurde het de erosiedalen die in de vorige ijstijd ontstaan waren verder uit. Hellingen die naar het noorden en oosten gekeerd waren kregen minder zon en warmte. Daar ontstond op de bevroren ondergrond in de zomer een papperige laag blubber die langzaam naar beneden gleed. Deze hellingen vlakten daardoor af. De hellingen die naar het zuiden en westen gekeerd waren kregen meer zon en werden juist steiler. Hierdoor ontstonden er asymmetrische dalen met een verhoudingsgewijs vlakke en steile kant. Die asymmetrie ervaren we tijdens deze ijstijdenwandeling. De Sonsbeek-kant van het hoofddal van de Jansbeek is steiler dan de overkant met het Burgemeesterskwartier. Iets vergelijkbaars geldt voor de zijdalen van Parkweg en Van Heemstralaan. Je merkt het als je ze dwars oversteekt.

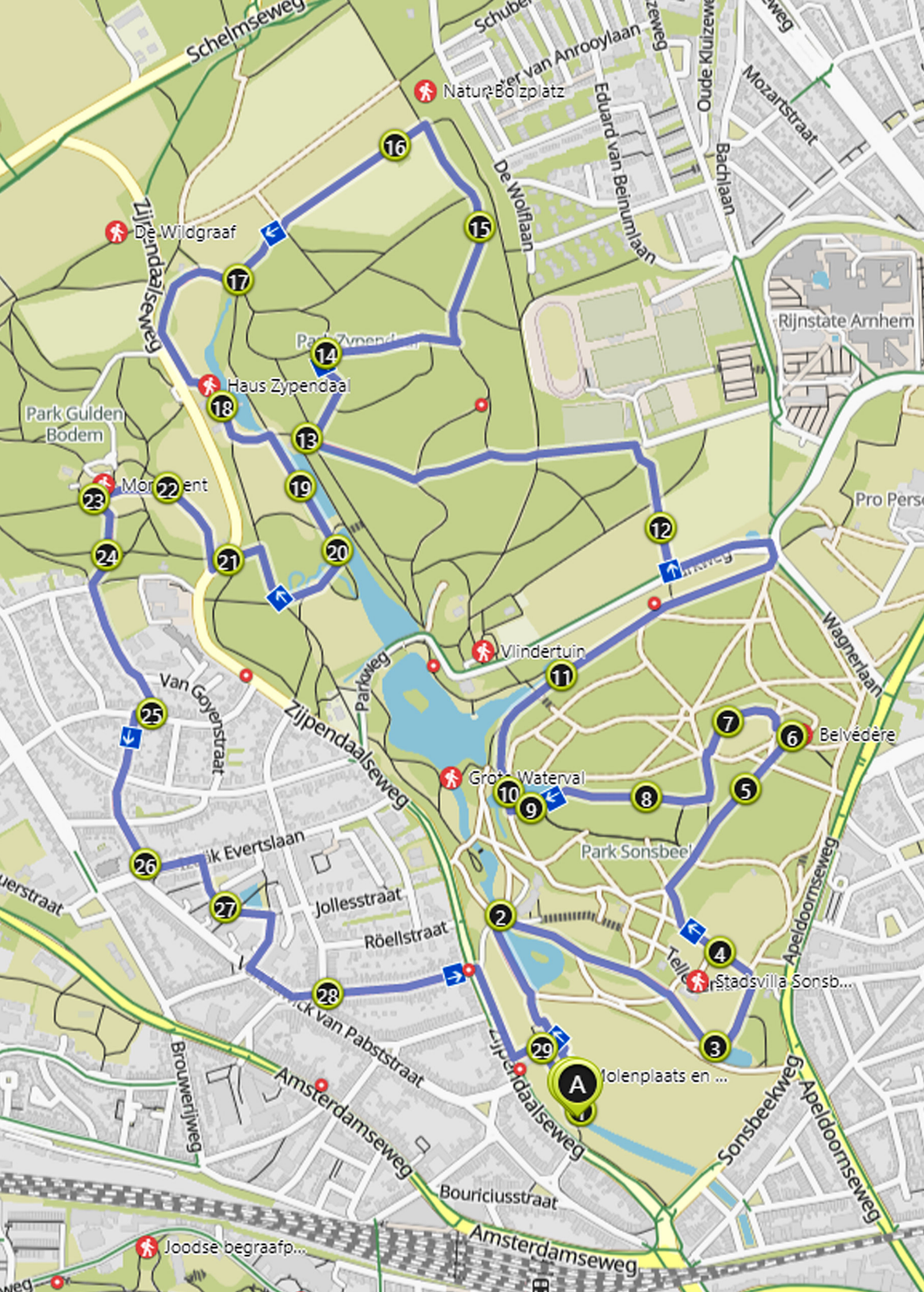
Hoogteverschillen Burgemeesterskwartier en omgeving

Het dalsysteem van de Sint Jansbeek met de in de ijstijden gevormde hoofd- en zijdalen. Als je goed kijkt zie je dat de hoogtelijnen op de steile kanten dicht bij elkaar liggen dan bij de afgevlakte kanten. Kaart gemaakt door Joris Westendorp.

Sprengekoppen

Na de laatste ijstijd ontdooiden ook de ondergrond en kon het regenwater wel wegzakken. De dalen vielen droog en heten daarom droogdalen. Waar de grondwaterspiegel het grondoppervlak snijdt komt het water naar buiten en ontstaan de bronnen die de Jansbeek voeden. Om de watertoevoer naar de Jansbeek te vergroten voor de molens die erop draaiden, heeft men vanaf de Middeleeuwen hogerop in de droogdalen sprengekoppen gegraven. Daarin haalt men het grondwater naar de oppervlakte. De beek werd er dus door verlengd. Een beek die extra water uit een sprengekop krijgt heet een sprengekop (beek). In de parken liggen vier sprengekoppen. Door het extra water en de hoogteverschillen konden er in de parken vijf watermolens draaien (naast de zes in de stad). De watermolens stonden in de Jansbeek waar nu stroomversnellingen of watervallen zijn. De enige nog werkende molen is de Witte Watermolen bij bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek. Daar begint en eindigt de wandeling.

Wandelroute (9,2 km en 120 hoogtemeters)

Loop de wandelroute volgens het routekaartje in de volgorde van de nummers of laad hem in op uw gps-apparaat of smartphone.

<https://www.komoot.nl/tour/249293655>

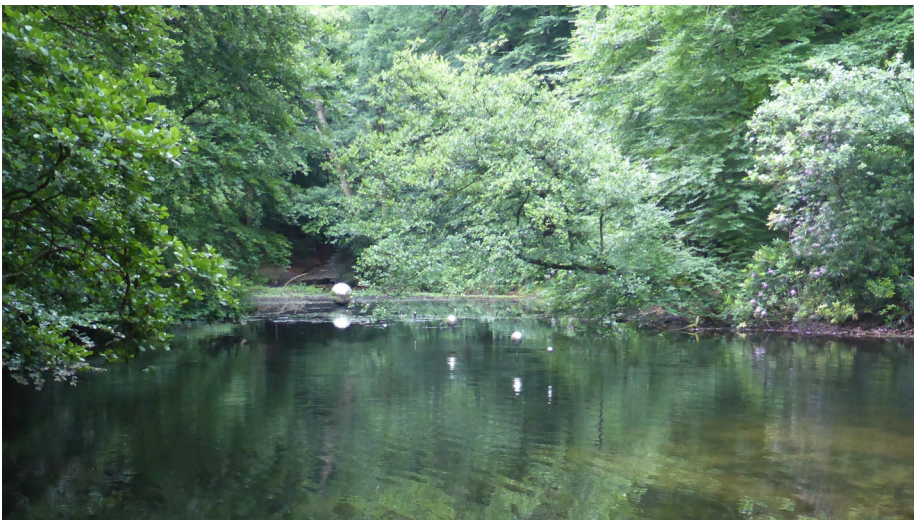
- Wandel vanaf het Bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek (A) langs de Witte Watermolen (1), de Sint Jansbeek en de Fonteinvijver naar de Zwanenbrug (2).
- Steek de Jansbeek over en volg het pad rechtsaf, eerst langs de Fonteinvijver, daarna omhoog richting Stadsvilla Sonsbeek. Ervaar hoe steil dit pad is, hoewel het schuin op de helling staat en niet loodrecht. U bevindt zich aan de steile kant van het asymmetrische dal van de Jansbeek. Daarom is bij de Stadsvilla en de Karpervijver (3) het uitzicht op stad en Burgemeesterswijk zo magnifiek. Niet voor niets ligt hier de Lazy King.

Foto's Henk Donkers

Steile helling geeft een fantastisch uitzicht op de stad.

- Loop langs het Hertenkamp (4) over de Engelselaan (5) naar de Belvédère (6). Deze werd in 1826 boven op de Ruyterenberg (70m) gebouwd om over stad en omgeving uit te kunnen kijken. In de jaren 1950 is deze verhoogd om boven de kruinen van de steeds hogere bomen uit te komen.
- Daal af via de stenen trap en loop rondom de Ronde Weide (7). De laagte is niet natuurlijk maar ontstaan door een zandafgraving.
- Daal door het droogdal (8) tussen de hoge bomen over de Verdekte Weg af richting IJskelder (9). Als u over de vlonder een stroompje oversteekt, kijk dan even naar links waar water opborrelt uit de eerste sprengkop. Ga eventueel even bij de IJskelder kijken, een ouderwetse koelkast. In de winter werden er blokken ijs uit de Koude Vijver gezaagd. Die konden meer dan één jaar bewaard worden in de goed geïsoleerde IJskelder.
- Sla voorbij de IJskelder rechtsaf en loop langs de Koude Vijver (10). De metalen bollen in de vijver (Sky captured) verbeelden de planeten in ons zonnestelsel.

Koude Vijver met schaalmodel van ons zonnestelsel (Skies Captured van Henrietta Lehtonen). Uit de Koude Vijver werd ijs gezaagd voor de nabijgelegen IJskelder; als het smolt kwam het weer in de vijver.

- Loop langs de Grote Vijver naar de tweede sprengkop (11) die de vijver van water voorziet.
- U komt nu in het asymmetrische dal van de Parkweg een zijdal van de Jansbeek. De heuvel rechts is steil, de heuvel links met de volkstuinen is glooiend.

Sprengbeek die uitmondt in de Grote Vijver.

Asymmetrisch dal Parkweg. Rechts steile helling Park Sonsbeek, links glooiende helling Park Zijpendaal

- Steek halverwege bij het hek de weide over. De oneffenheden in de weide zijn wadi's, aangelegd om regenwater te infiltreren zodat er water uit de sprengkoppen blijft vloeien.
- Loop langs het volkstuincomplex (12) loodrecht op de helling naar boven. In het begin is de helling zacht glooiend, op het eind gemeen steil. Wellicht denkt u: dat kan toch niet bij een asymmetrisch dal. Klopt, want deze steilrand is mensenwerk en ontstaan door het afvlakken van het terrein voor de aanleg van Sportpark Craneveld.

- Loop door het hellingbos richting Huis Zijpendaal. Voor het Gouverneurshuisje (13) slaat u rechtsaf en loopt u over een steil slingerend pad door naar boven.
- Sla bovenop (14) rechtsaf en loop door het bos (15) naar een open vlakte.
- Loop langs het Kluizenaarsbosje (16) over de grasvlakte naar en door het bos naar de derde en grootste sprengkop van de Jansbeek (17). Loop door tot de omheining en werp een blik (figuurlijk) in de diep uitgegraven sprengkop.

Sprengkop van de Sint Jansbeek voorbij Huis Zijpendaal.

- Loop door het dal langs Huis Zijpendaal (18) en neem vlak voor het Gouverneurshuisje (13) het pad rechtsaf door een mooie laan langs de langwerpige Spiegelvijver (19).
- Sla daarna rechtsaf en steek de Slingerbeek (20) over die uitmondt in de Jansbeek. Hier treft u een moerassig gebied (bronbos) aan met een weelderige vegetatie gevoed door de vierde sprengkop.

Bronbos met grote biodiversiteit bij de sprengkop van de Slingerbeek die in de Jansbeek uitmondt

- Loop een klein stukje in de richting Huis Zijpendaal en sla voor het grasveld linksaf richting Zijpendaalseweg (21).
- Steek die over en loop Park Gulden Bodem in langs Portiershuis naar het monument van de IJslandse kunstenaar Sigurdur Gudmundsson (23).
- Sla voordat u het open veld verlaat bij de bruine beuk linksaf en loop langs de bosrand naar de oude acacia. Neem daar het pad dat eerst steil naar beneden en dan weer steil naar boven loopt. Dit is het diep ingesneden (en soms wat modderige) erosiedal in het Gravinnenbosje. Vlak voordat u de Nicolaas Maesstraat bereikt, ziet u rechts een beeld van Paulus de boskabouter (24). Zijn bedenker, Jean Dulieu (pseudoniem van violist Jan van Oort), woonde hier vlakbij en vond hier op zijn dagelijkse wandelingen door dit bos zijn inspiratie.

Beeld van Paulus de boskabouter.
Bedenker Jean Dulieu woonde vlakbij en wandelde hier vaak.

De Burgmeester Weertsstraat is de minder steile kant van het asymmetrische dal van de Sint Jansbeek.

- Via de Nicolaas Maesstraat, Van Ruisdaelstraat en Paulus Potterstraat komt u bij de Van Heemstralaan. Die volgt de bodem van een droog zijdal van de Jansbeek. Wederom een asymmetrisch dal. De Paulus Potterstraat loopt langzaam naar beneden, de in het verlengde ervan liggende Rembrandtlaan (26) is veel steiler.
- Loop door Park Sonswijck langs Albert Heijn naar de Burg. Weertsstraat. Keer deze langzaam aflopende straat, de Zijpendaalseweg en het Nederlands Watermuseum terug naar eindpunt De Molenplaats.

Tekst: Henk Donkers en Harry Bovens
Vormgeving: Olga Peters

Deze wandeling is een uitgave van
Natuurcentrum Arnhem -
Bezoekerscentrum Molenplaats Sonsbeek.

Zijpendaalseweg 24A, 6814 CL, Arnhem
026-4450660
info@natuurcentrumarnhem.nl
www.natuurcentrumarnhem.nl

